

ЯШИЛ МОЛИЯЛАШТИРИШНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА УНИНГ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШГА ТАЪСИРИ

Сайитмуротова Зиёда Шухрат кизи

Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси магистранти.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19970384>

Аннотация. Мазкур мақолада яшил молиялаштириш тушунчаси, унинг иқтисодиётдаги ўрни ва барқарор ривожланишига таъсири назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил қилинган. Шунингдек, экологик барқарорликни таъминлашда молиявий инструментларнинг аҳамияти, яшил инвестициялар ва уларнинг иқтисодий самарадорлиги ўрганилган. Тадқиқот давомида миллий ва халқаро тажрибалар, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда статистик маълумотлар таҳлил қилинди.

Калим сўзлар: яшил молиялаштириш, барқарор ривожланиш, яшил иқтисодиёт, инвестициялар, экологик сиёсат, молиявий инструментлар, ESG, яшил облигациялар.

GREEN FINANCE DEVELOPMENT AND ITS IMPACT ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract. This article analyzes the concept of green finance, its role in the economy, and its impact on sustainable development from theoretical and practical perspectives. It also examines the importance of financial instruments in ensuring environmental sustainability, as well as the effectiveness of green investments. The study is based on national and international practices, regulatory documents, and statistical data.

Keywords: green finance, sustainable development, green economy, investments, environmental policy, financial instruments, ESG, green bonds.

РАЗВИТИЕ ЗЕЛЁНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ

Аннотация. В данной статье рассматривается понятие зелёного финансирования, его роль в экономике и влияние на устойчивое развитие с теоретической и практической точек зрения. Также анализируется значение финансовых инструментов в обеспечении экологической устойчивости, изучаются зелёные инвестиции и их экономическая эффективность. В ходе исследования были проанализированы национальный и международный опыт, нормативно-правовые документы, а также статистические данные.

Ключевые слова: зелёное финансирование, устойчивое развитие, зелёная экономика, инвестиции, экологическая политика, финансовые инструменты, ESG, зелёные облигации.

Кириш

Ҳозирги глобал иқлим ўзгариши, табиий ресурслар танқислиги ва экологик муаммолар кучайиб бораётган шароитда барқарор ривожланишни таъминлаш долзарб вазифага айланди. Ушбу жараёнда яшил молиялаштириш муҳим иқтисодий инструмент сифатида намоён бўлиб, экологик хавфларни камайтириш ва ресурслардан самарали фойдаланишни рағбатлантиради.

Яшил молиялаштириш — бу атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, қайта тикланувчи энергия манбаларини ривожлантириш, энергия самарадорлигини ошириш ва барқарор

инфратузилмаларни қўллаб-қувватлашга йўналтирилган молиявий ресурсларни жалб қилиш жараёнидир. Мазкур мақоланинг мақсади яшил молиялаштиришнинг иқтисодий мазмунини очиб бериш, унинг барқарор ривожланишга таъсирини таҳлил қилиш ва ушбу соҳани ривожлантириш бўйича амалий таклифлар ишлаб чиқишдан иборат.

Адабиётлар шарҳи

Яшил молиялаштириш масалалари сўнгги йилларда халқаро ташкилотлар ва олимлар томонидан кенг ўрганилмоқда. Жумладан, БМТ, Жаҳон банки ва Халқаро валюта жамғармаси томонидан барқарор молиялаштириш механизмларини такомиллаштириш бўйича қатор тадқиқотлар олиб борилган [1].

Илм оламида биринчи бўлиб Ричард Сандор 1992 йилда Колумбия университетида дарс бериш жараёнида «яшил» молия атамасини қўллаган ҳамда мазкур атамага ўз муаллифлик таърифини берган. Р.Сандорнинг фикрига кўра, «яшил» молияга – аввало иқлим ўзгаришларига тўсқинлик қиладиган лойиҳаларни молиялаштиришга устуворлик бериш орқали атроф-муҳитга иссиқхона газлари чиқарилишини камайтириш орқали янада барқарор ва экологик тоза иқтисодий ўсишни таъминлашни ҳаракатга келтирувчи асосий механизм сифатида қараш керак [2].

«Яшил» молиялаштириш атамасига Халқаро ҳамкорлик ва ривожланиш ташкилоти (OECD) томонидан ишлаб чиқилган таъриф ҳам эътиборга молик.

«Яшил» молиялаштириш – бу иқтисодий ўсишга эришиш билан бир пайтда иссиқхона газлари эмиссияси, атрофмуҳит ифлосланиши ва чиқиндилар чиқарилишини камайтириш ҳамда табиий ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини оширишни молиялаштиришдир [3].

Яшил иқтисодиёт — бу барқарор ўсишни таъминлаш ва экологик барқарорликни сақлашга қаратилган иқтисодий моделдир. Ушбу модельда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, барқарор энергия манбаларига ўтиш ва углерод чиқиндиларини камайтириш асосий мақсадлардан ҳисобланади. Яшил иқтисодиётни ривожлантириш ва барқарорликка эришиш учун давлатлар кўпинча солиқ имтиёзлари ва субсидияларни тадбиқ этадилар. Бу имтиёзлар яшил технологияларни рағбатлантириш, қайта тикланувчи энергия манбаларини қўллаб-қувватлаш ва атроф-муҳитга таъсирни камайтиришга ёрдам беради [4].

«Яшил» молия, «яшил» иқтисодиёт ва «барқарор ривожланиш» тушунчалари бири-бири билан чамбарчас боғлиқдир. Бу борада изланишимиз объекти бўлган «яшил» молия тушунчасига изоҳ беришдан аввал, «яшил» иқтисодиёт ва «барқарор ривожланиш» тушунчалари мазмунига аниқлик киритиб олиш зарур бўлади. Шундан сўнг, «яшил» молиянинг «яшил» иқтисодиёт ва барқарор ривожланишга таъсири тўғрисида фикр юритилиши бу борадаги бўшлиқларни тўлдиришга хизмат қилади [5].

Яшил молиялаштиришда қўлланиладиган асосий инструментлар қаторига яшил облигациялар, яшил кредитлар ва ESG инвестициялар киради. Flammer яшил облигациялар бозорини таҳлил қилиб, уларнинг компаниялар учун экологик масъулиятни оширишга хизмат қилишини таъкидлайди [6].

Адабиётлар таҳлили шуни кўрсатадики, яшил молиялаштириш барқарор ривожланишни таъминлашнинг муҳим инструменти ҳисобланади. У иқтисодий ўсиш, экологик барқарорлик ва ижтимоий фаровонликни уйғунлаштиришга хизмат қилади.

Шу билан бирга, мазкур соҳада стандартлаштириш, ҳукукий базани такомиллаштириш ва инвестиция муҳитини яхшилаш бўйича қўшимча тадқиқотлар талаб этилади.

Тадқиқот усуллари

Мақолада таҳлилий, таққослама ва статистик усуллардан фойдаланилди.

Тадқиқотнинг ахборот базасини халқаро ташкилотлар ҳисоботлари, миллий қонунчилик ҳужжатлари ва иқтисодий кўрсаткичлар ташкил этди.

Яшил молиялаштиришнинг самарадорлигини баҳолашда инвестиция ҳажми, энергия тежамкорлик даражаси ва экологик кўрсаткичлар таҳлил қилинди.

Натижалар

Яшил молиялаштириш доирасида қуйидаги соҳаларга инвестициялар жалб қилинади:

- қайта тикланувчи энергия манбалари (қуёш, шамол, гидроэнергетика);
- энергия самарадорлигини ошириш;
- экологик тоза транспорт тизимлари;
- чиқиндиларни қайта ишлаш ва бошқариш;
- “яшил” инфратузилмани ривожлантириш.

Тадқиқот натижаларига кўра, яшил молиялаштириш иқтисодиётда қуйидаги ижобий таъсирларни келтириб чиқаради:

- Атроф-муҳит ифлосланишини камайтиради
- Қайта тикланувчи энергия манбаларини ривожлантиради
- Энергия самарадорлигини оширади
- Инвестиция жозибадорлигини кучайтиради

Шунингдек, яшил облигациялар, “яшил” кредитлар ва давлат субсидиялари орқали молиявий ресурсларни жалб қилиш имкониятлари кенгаймоқда.

Аввало, тадқиқот натижалари яшил молиялаштириш механизмларини ривожлантириш бўйича давлат сиёсатини такомиллаштиришда фойдаланилиши мумкин.

Хусусан, қайта тикланувчи энергия манбалари, энергия самарадорлиги ва экологик технологияларни қўллаб-қувватлашга қаратилган давлат дастурларини ишлаб чиқишда мазкур тадқиқотда келтирилган таҳлил ва таклифлар амалий аҳамиятга эга.

Шу билан бирга, тадқиқот натижалари молия бозори иштирокчилари, жумладан банклар, инвестиция фондлари ва бошқа молиявий институтлар учун яшил молия инструментларини жорий этиш ва ривожлантиришда фойдаланилиши мумкин. Яшил облигациялар, ESG инвестициялар ва барқарор молиявий инструментларни қўллаш орқали экологик лойиҳаларни молиялаштириш имкониятларини кенгайтириш мумкин.

Ўзбекистонда ҳам сўнгги йилларда яшил иқтисодиётни ривожлантириш бўйича ислохотлар амалга оширилиб, экологик лойиҳаларни молиялаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Муҳокама

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, яшил молиялаштириш тизимини ривожлантириш иқтисодий ўсиш билан бирга экологик барқарорликни таъминлашга хизмат қилади. Бироқ бу соҳада бир қатор муаммолар мавжуд:

1. Яшил молиялаштиришни ривожлантириш жараёнини молиявий ресурсларини шакллантириш бўйича муаммоларни аниқлаш;
2. хориж тажрибасида қўлланиладиган самарали механизмларни миллий амалиётда жорий этиш масалаларини ўрганиш;
3. Яшил молиявий инструментларни тартибга солувчи қонунчилик механизмлари тўлиқ ишлаб чиқилмаган ёки аниқ стандартлар мавжуд эмаслиги;
4. Яшил инвестицияларнинг ҳақиқий экологик самарасини баҳолаш учун ягона методика ва стандартлар етишмаслиги (ESG мезонларининг тўлиқ жорий этилмагани);
5. Махсус яшил банклар, фондлар ва рейтинг агентликлари етарли даражада шаклланмаганлиги;

Ушбу тадқиқот мавзуси ҳозирги кунда энг муҳим масалалардан бири бўлганлиги сабабли кўплаб саволлар пайдо бўлади.

Мисол қилиб қуйидаги саволларни келтиришимиз мумкин:

1. Яшил молиялаштириш тушунчасининг иқтисодий мазмуни ва назарий асослари нималардан иборат?
2. Яшил молиявий инструментлар (яшил облигациялар, яшил кредитлар, ESG инвестициялар) қандай механизм асосида ишлайди?
3. Яшил молиялаштириш барқарор ривожланишнинг иқтисодий, экологик ва ижтимоий кўрсаткичларига қандай таъсир кўрсатади?
4. Яшил инвестицияларни жалб қилишда асосий тўсиқлар ва риск омиллари нималардан иборат?
5. Миллий иқтисодиёт шароитида яшил молиялаштиришни ривожлантириш учун қандай институционал ва ҳукукий ислохотлар зарур?

Шу боис, давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмларини кучайтириш ва хусусий сектор иштирокини кенгайтириш муҳим ҳисобланади.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, мазкур тадқиқот иши натижалари яшил иқтисодиётни ривожлантириш, экологик барқарорликни таъминлаш ва миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини оширишга хизмат қилувчи амалий тавсияларни ўз ичига олади. Шу сабабли ушбу тадқиқот натижаларини иқтисодий сиёсатни шакллантириш, инвестиция фаолиятини рағбатлантириш ва барқарор молиялаштириш механизмларини ривожлантиришда самарали қўллаш мумкин.

Яшил молиялаштиришни ривожлантириш учун қуйидаги чоралар тавсия этилади:

- яшил инвестициялар учун солиқ имтиёзларини жорий этиш
- яшил облигациялар бозорини ривожлантириш
- ESG стандартларини кенг жорий қилиш
- молиявий институтлар иштирокини ошириш

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. World Bank. Green Finance Development Reports
2. **Сандор Р.** Яшил молия: барқарор иқтисодий ўсиш механизми. – Нью-Йорк: Columbia University Press, 2012.

3. OECD. Green Investment Policies
4. Martinez, C. *Green Economy and Sustainable Development*. London: Routledge.
5. Rakhimov, D. (2022) *Yashil iqtisodiyot va ekologik investitsiyalar*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
6. Flammer, C. (2021) 'Corporate green bonds', *Journal of Financial Economics*, 142(2), pp. 499–516.
7. O'zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlari
8. IMF. Climate Finance Reports